Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Η εκστρατεία και η επανάστασις εις τον Όλυμπον κατά τα έτη 1821-1822. (Μετά ανεκδότων εγγράφων και νέων στοιχείων περί των Λαζαίων και του Διαμαντή Νικολάου-Ολυμπίου)

Γεώργιος Α. Σιορόκας

doi: [10.12681/makedonika.625](https://doi.org/10.12681/makedonika.625)

Copyright © 2014, Γεώργιος Α. Σιορόκας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σιορόκας Γ. Α. (1975). Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Η εκστρατεία και η επανάστασις εις τον Όλυμπον κατά τα έτη 1821-1822. (Μετά ανεκδότων εγγράφων και νέων στοιχείων περί των Λαζαίων και του Διαμαντή Νικολάου-Ολυμπίου). *Μακεδονικά*, 15(1), 412-414. <https://doi.org/10.12681/makedonika.625>

Γ ε ω ρ γ ί ο υ Χ. Χ ι ο ν ί δ η, 'Η έκστρατεία και η επανάστασις εἰς τὸν Ὀλυμπον κατὰ τὰ ἔτη 1821-1822. (Μετὰ ἀνεκδότων ἐγγράφων και νέων στοιχείων περὶ τῶν Λαζαίων και τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου-Ὀλυμπίου), ἔκδ. 'Εταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 45, Θεσσαλονίκη 1975, 8ο, σελ. 99+εἰκ. 4 (ἐντὸς κειμ.)+χάρτ. 1.

Πρόλογο πού ἔχουν περάσει περισσότερα ἀπὸ 150 χρόνια ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1821, δὲν εἶδαν ἀκόμη τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας μελέτες, πού νὰ καλύπτουν ὁρισμένες περιοχὲς τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου, και ἰδιαίτερα τὸ βόρειο. Μιὰ ἀπὸ τὶς περιοχὲς αὐτὲς εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ Ὀλύμπου, τῆς ὁποίας ἡ ἀξιόλογη προσφορά στὸν Ἀγῶνα δὲν εἶχε ἐκτιμηθῇ. Τὸ κενὸ αὐτὸ ἔρχεται νὰ ἀναπληρώσῃ ἡ μελέτη τοῦ Βεροιώτη δικηγόρου και βουλευτῆ κ. Γ. Χ. Χιονίδη, γνωστοῦ ἀπὸ τὸ ἔντονο και συγκινητικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του και τῆς Μακεδονίας, καθὼς και ἀπὸ τὶς πολλὲς και ἀξιόλογες μελέτες του. Στόχος τοῦ κ. Χιονίδη στὴ μελέτη αὐτὴ εἶναι νὰ ἐξιστορήσῃ, μὲ κάθε δυνατὴ λεπτομέρεια, τὰ γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως στὸν Ὀλυμπο κατὰ τὰ ἔτη 1821-1822, νὰ λύσῃ ὁρισμένα προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴ χρονολόγησι τῶν γεγονότων αὐτῶν και ἀκόμη νὰ σταθμίσῃ τὰ αἰτία πού ὡδήγησαν σὲ ἀποτυχία τὴν ἐπανάστασι στὴν περιοχὴ αὐτὴ (βλ. Πρόλογο, σ. 7-8).

Ἀμέσως μετὰ τὸν Πρόλογο παρατίθεται Χρονολογικὸς πῖναξ τῶν γεγονότων (σ. 9-11). 'Η παράθεσι τοῦ πῖνακα στὴν ἀρχὴ τῆς μελέτης ἀποτελεῖ, νομίζουμε, μιὰ καινοτομία, πού δὲν ἐπιβάλλεται ἀπὸ κανένα ἰδιαίτερο λόγο. Μάλιστα, θὰ ἦταν σωστότερο νὰ τεθῇ ὁ πῖνακας αὐτὸς στὴ συνθησιμένη του θέση (στὸ τέλος, μπροστὰ ἀπὸ τὸ εὑρετήριο): ἔτσι ὁ ἀναγνώστης θὰ ἔβλεπε στὸν πῖνακα, ἀφοῦ πρῶτα θὰ εἶχε διεξέλθει τὴν ἐργασία, θὰ εἶχε κατανοήσῃ τὴ σημασία τῶν παρατιθέμενων γεγονότων και θὰ μπορούσε νὰ σχηματίσῃ γνῶμη γιὰ τοὺς λόγους πού ὡδήγησαν τὸν συγγρ. νὰ συμπεριλάβῃ στὸν πῖνακα αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ γεγονότα.

Τὸ κύριο σῶμα τῆς μελέτης (σ. 13-63) διαρθρώνεται σὲ 11 κεφάλαια(ς). Στὸ Α' (σ. 13-20) ἐξιστοροῦνται τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐναρξὴ τῆς ἐπαναστάσεως στὸν Ὀλυμπο, πού ἐγινε ὕστερ' ἀπὸ ἐντολὴ τοῦ Ἐμμανουὴλ Παπᾶ, μὲ σκοπὸ νὰ προκληθῇ ἀντιπερισσιμένη και ἐπομένως τεμαχισμὸς τῶν ἰσχυρῶν τουρκικῶν δυνάμεων τῆς ἐπαναστατημένης Χαλκιδικῆς. Ἀκόμη ἀναφέρεται ἡ ἀποστολὴ τῶν Ν. Κασομούλη και Κ. Νικολάου στὰ νησιά και τὴν Πελοπόννησο γιὰ βοήθεια σὲ χρήματα και ὕλικά. Τέλος ἐξιστοροῦνται οἱ ἐνέργειες τοῦ Γρηγορίου Σάλ(λ)α, πού ἐπελέγη ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑψηλάντη. Στὸ Β' (σ. 21-22) ὁ Κασομούλης διαχωρίζει τὶς εὐθύνες του ἀπὸ τὸν Σάλα, φεύγει ἀπὸ τὰ Ψαρὰ και φτάνει στὸν Ὀλυμπο, ὅπου ἐνημέρωσε τοὺς καπεταναίους γιὰ τὴν πορεία τῶν γεγονότων. Στὰ ἐπόμενα ἑξῆς κεφάλαια (Γ': σ. 22-24, Δ': σ. 24-25, Ε': σ. 25-29, ΣΤ': σ. 29-30, Ζ': σ. 30-34 και Η': σ. 34-36) ἐξιστοροῦνται οἱ κατ' ἐξοχίην στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις στὸν Κολινδρό, τὴ Φούντα, τὸν Κοκκινόπλο και στὴ Μηλιά, πού κατέλυσαν στὴν ἡττα τῶν ἐπαναστατῶν και, φυσικά, στὶς σκληρὲς ἀντεδδικήσεις τῶν Τούρκων ἐναντίον τοῦ ἁμαζου πληθυσμοῦ. Στὸ Θ' κεφ. (σ. 36-40) ἐξιστοροῦνται κυρίως οἱ περιπέτειες τοῦ Κασομούλη και τῆς συνοδείας του μετὰ τὴν ἡττα στὴ Μηλιά (3 Ἀπριλίου 1822, π. ἡ.) μέχρι τὴν ἀναχώρησι τους γιὰ τὴν Πελοπόννησο (21 Ἀπριλίου). Στὸ Ι' κεφ. (σ. 40-45) βλέπουμε ὅτι ὁ Κασομούλης, πού ἔφτασε στὴν Κόρινθο, συναντήθηκε μὲ τὸν Γεώργιο Ἀλέη, πού εἶχε διορισθῇ ἐπαρχος Ὀλύμπου. Ὁ Ἀλέης μάλιστα ἀνέπτυξε σημαντικὴ δραστηριότητα γιὰ τὴν ὁργάνωσι τῆς ἐπαρχίας του. Μὲ τὴν ἀποχώρησι τοῦ Κασομούλη ἀπὸ τὴν περιοχὴ σημειώνεται ἡ λήξι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀλύμπου τῶν ἐτῶν 1821-22. Ἡ ἐπανάστασι βέβαια ἀπέτυχε και ἔληξε, ἀλλά, ὅπως πολὺ σωστά σημειώνει ὁ κ. Χιονίδης, δὲν ἔληξε και ἡ προσπάθεια τῶν ἀγωνιστῶν τῆς περιοχῆς, πού συνέχισαν τὸν ἀγῶνα τους σὲ ἄλλα μέρη τῆς Μακεδονίας και τῆς λοιπῆς Ἑλλάδας.

Στὸ ΙΑ', καὶ τελευταῖο, κεφ. (σ. 46-63) ὁ συγγρ. προσδιορίζει καὶ ἀξιολογεῖ τὰ αἷτια τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως στὸν Ὀλυμπο κατὰ τὸ 1821-22, ἀφ' ὧν πρῶτα προβῇ σὲ κριτικὴ τῶν πηγῶν καὶ τῶν βοηθημάτων του (σ. 46-49). Ἡ κριτικὴ αὕτη ἀποδεικνύει τὴν πλατεῖα ἐνμέριση τοῦ κ. Χιονίδη γύρω ἀπὸ τὸ θέμα του, καθὼς καὶ τὸ αἰσθημα εὐθύνης καὶ τὴν περίσκεψη ποὺ τὸν διακρίνουν στὴ χρῆση τῶν πηγῶν. Σὰν βασικὴ πηγὴ δέχεται τὰ «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ Κοζανίτη ἀγωνιστῆ Νικολάου Κασομούλη, ποὺ ἦταν ἄλλωστε ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστὲς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀλύμπου. Ἀκόμη στηρίζεται στὸ «Ἡμερολόγιον» τοῦ Θεοφίλου Καίρη, ποὺ παρ' ὅλο ὅτι εἶναι πολὺ συνοπτικὸ, «παρέχει τὴν δυνατότητα τῆς διασταυρώσεως καὶ τῆς κριτικῆς τῶν πληροφοριῶν τοῦ Κασομούλη». Ἐπίσης χρησιμοποιεῖ τὶς ἀναμνήσεις τοῦ Γάλλου φιλέλληνα Maxime Raybaud.

Ὡς αἷτια τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀλύμπου ὁ συγγρ. θεωρεῖ τὰ ἐξῆς δύο: α) Τὴν ἔλλειψη τοῦ κατάλληλου ἀρχηγοῦ (σ. 49-55). Ἐδῶ ὁ συγγρ. βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ προβῇ σὲ ἀντικειμενικὴ, ἀδρῆ, παραστατικὴ καὶ σαφὴ σκιαγράφηση τῶν προσώπων ποὺ πρωταγωνίστησαν καὶ ἀξιολόγησιν τῆς προσφορᾶς τους. Ἐπίσης παραθέτει σημαντικὰς βιβλιογραφικὰς ἐνδείξεις γιὰ καθένα ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστὰς, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἀποτελέσουν ἀφετηρία γιὰ πολλὰς εἰδικὰς μονογραφίαις. β) Τὴν ἀνισότητα τῶν δυνάμεων (σ. 56-63). Ὁ συγγρ., ἀφ' οὗ σταθμίσῃ τὰ μέσα ποὺ διέθεταν οἱ ἀντίπαλοι παρατάξεις σὲ ἔμφυχο καὶ ἄφυχο ὕλικο, καθὼς καὶ τὴ συμβολὴ τοῦ ντόπιου πληθυσμοῦ, καταλήγει στὸ ἀναμφισβήτητο συμπέρασμα ὅτι οἱ Τούρκοι διέθεταν κατὰ πολὺ ὑπέρτερες δυνάμεις. Ἐξαίρεση ἀποτελεῖ ἡ ναυτικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων, ποὺ καθ' ὅλη τὴ διάρκειαν τῶν ἐπιχειρήσεων διέθεταν τὴ σημαντικὴ ὑποστήριξιν τοῦ ναυτικοῦ τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν, ἰδίως τῶν τελευταίων. Μάλιστα ὁ κ. Χιονίδης δέχεται ὅτι χωρὶς τὴ ναυτικὴ αὕτη ὑποστήριξιν, ποὺ ἐκδηλώθηκε μὲ πολλοὺς τρόπους, ὅχι μόνο δὲν θὰ κρατοῦσε ἐπὶ ἓνα μῆνα ἡ ἐπανάστασις στὸν Ὀλυμπο, ἀλλὰ οὔτε καὶ θὰ ἄρχιζε.

Ὡς πρὸς τὴν ὅλη διάρθρωσιν τοῦ κυρίου σώματος τῆς μελέτης, θὰ εἶχαμε νὰ παρατηρήσουμε πὼς ὁ κατακερματισμὸς σὲ πολλὰ κεφάλαια, μερικὰ μάλιστα ἀπὸ τὰ ὅποια καλύπτουν κατὰ περισσότερο ἢ λιγότερο ἀπὸ μιὰ σελίδα, ζημιώνει τὴ συνοχὴ τῆς μελέτης. Ἀναγνωρίζουμε ὅτι ὁ συγγρ. προσπάθησε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ μετριάσῃ τὴν κάποτε ὀχρὴ εὐχάριστη ἐντύπωσιν τοῦ ἀναγνώστη, ποὺ προκαλεῖ ἡ παράθεσις τῶν πολλῶν καὶ ἀναπόφευκτων λεπτομερειῶν. Ὡστόσο, νομίζουμε πὼς ἡ μελέτῃ θὰ κέρδιζε σὲ συνοχὴ, χωρὶς καὶ νὰ ζημιωθῇ σὲ σαφήνειαν, ἂν μερικὰ ἀπὸ τὰ κεφάλαια συμπύκνυσσιν. Ἐτεῖ καὶ μπορούσαν νὰ ἀποτελέσουν ἓνα τὰ κεφ. Α' καὶ Β' καθὼς ἓνα ἄλλο τὰ κεφ. Γ'-Η', ποὺ ἀναφέρονται σὲ μικροσυγκρούσεις καὶ μάχας.

Στὴ συνέχεια τῆς μελέτης, σὲ Παράρτημα (σ. 65-87), ἐκδίδονται 7 ἔγγραφα, ποὺ ἀποκτείνουσι τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων (τὰ 1-2) καὶ τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην Ἀθηνῶν (Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν). Τὰ δύο πρῶτα εἶναι τοῦ 1822 καὶ τὰ ὑπόλοιπα τοῦ 1865. Ἡ παράθεσις τους, καὶ ἰδίως τῶν 5 τελευταίων, ἐξυπηρετεῖ τὸ δευτερεῖον μέρος τῆς μελέτης, τὰ «νέα στοιχεῖα περὶ τῶν Λαζαίων καὶ τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου-Ὀλυμπίου».

Ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐγγράφων, στὰ ὅποια εἶναι φανερὸ ὅτι λίγο στηρίζεται ἡ μελέτῃ τοῦ κ. Χιονίδη ὡς πρὸς τὸ κύριον μέρος της, θὰ εἶχαμε νὰ παρατηρήσουμε τὰ ἐξῆς: α) Δὲν τοποθετοῦνται σωστὰ ὡς πρὸς τὴ χρονολογικὴ τους σειρά· β) οἱ περιλήψεις τους, ποὺ παρατίθενται ὅλες μαζί στὴν ἀρχὴ τοῦ Παραρτήματος (σ. 67), θὰ ἦταν καλὺτερα νὰ τεθοῦν ἡ καθεμιά πρὶν ἀπὸ τὸ σχετικὸ ἔγγραφο, καὶ γ) δὲν δηλώνεται ἡ ἀρχετυπικὴ ἔνδειξις καθενὸς ἐγγράφου, παρὰ μόνον στὸ τέλος, σὲ ξεχωριστὸ μέρος, ὅπου καὶ σχολιάζονται τὰ ἔγγραφα. Χρήσιμη εἶναι ἡ δημοσίευσιν 4 φωτογραφιῶν ἀπὸ τὰ ἔγγραφα καὶ 1 γραμμικοῦ χάρτη τῆς περιοχῆς.

Στὸ τέλος τῆς ἐργασίας παρατίθεται βιβλιογραφία (σ. 89-93) καὶ Εὐρετήριο κυρίων ὀνομάτων καὶ τοπωνυμίων (σ. 95-99).

Γενικὰ, θὰ εἶχαμε νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ κ. Χιονίδη, παρὰ τὶς συγγνωστές, τεχνικὲς κυρίως, ἀτέλειες τοῦ μὴ εἰδικοῦ, πετυχαίνει τοὺς στόχους τῆς μὲ τὸ παραπάνω. Χωρὶς βέβαια νὰ ἐξαντλῇ τὸ θέμα, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγρ. παραδέχεται (σ. 49), ἀποτελεῖ σημαντικώτατη συμβολὴ στὴ μελέτῃ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821-22 στὸν Ὀλύμπο καὶ παρέχει πολὺτιμα στοιχεῖα γιὰ τοὺς καπεταναίους τῆς περιοχῆς, ἰδίως τοὺς Λαζαίους καὶ τὸν Διαμαντὴ Νικολάου. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε μάλιστα ὅτι ἡ μελέτῃ αὐτὴ τοῦ κ. Χιονίδη θὰ ἀποτελέσῃ τὸν σκελετό, ὅπου οἱ μελλοντικὲς ἐρευνες θὰ προσθέτουν τὴ συμβολὴ τους.

Ἀκόμῃ χαίρεται κανεὶς τὸν πλοῦτο τῆς λεπτομέρειας, τῆς βιβλιογραφίας καὶ τῶν παραπομπῶν, πού, σὲ πολλὰς περιπτώσεις, ὅπως ἀναφέρθηκε, μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν ἐρεθισμα καὶ ἀφετηρία γιὰ παραπέρα ἐρευνα. Πάνω ἀπ' ὅλα φαίνεται καθαρὰ ἡ πλατεὶὰ ἐνημέρωσῃ τοῦ συγγραφέα πάνω στὴ νωότερη ἱστορία τῆς Μακεδονίας κι ἀκόμῃ ἡ μεγάλῃ καὶ βαθειὰ ἀγάπῃ του γι' αὐτήν.

Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΙΟΡΟΚΑΣ

Κωνσταντίνου Ἀ. π. Βακαλόπουλου, 'Ανέκδοτα ἱστορικὰ στοιχεῖα ἀναφερόμενα στὴ Μακεδονία πρὶν καὶ μετὰ τὸ 1821, Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἄριθ. 46, Θεσσαλονίκη 1975, 80, σ. 101, εἰκ. 22 (ἐντὸς κειμένου).

Ἄν καὶ ἔχουν γραφῇ ἀρκετὰ ἱστορικὰ ἔργα γιὰ τὴ Μακεδονία, ὥστόσο δὲν μπορεί νὰ πῇ κανεὶς—καὶ ἴσως ποτὲ δὲν θὰ μπορέσῃ—πὺς ἐρευνήθηκαν ὅλες οἱ πτυχές τῆς ἱστορίας τοῦ μεγάλου αὐτοῦ τμήματος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου. Ἰδιαίτερα γιὰ τὴ νωότερη ἱστορία τῆς Μακεδονίας, ἡ ἐρευνα συνεχῶς ἀποκαλύπτει στοιχεῖα, πού συμπληρῶνουν ὁλοένα τὶς γνώσεις μας. Ἔτσι τὸ ἔργο τῆς παρουσιάσεως ἀνέκδοτων πηγῶν ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πάντα καὶ ἀπαραίτητο καὶ πολὺ ἐνδιαφέρον.

Στὰ παραπάνω πλαίσια, τῆς παρουσιάσεως δηλ. νέων στοιχείων γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Μακεδονίας, ἐντάσσεται καὶ ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ κ. Κ. Βακαλόπουλου. Ἄλλωστε, ὁ συγγρ. ἀπὸ τὶς πρῶτες κιόλας σειρές τοῦ βιβλίου του (σ. 8), διαγράφει καθαρὰ τοὺς στόχους του: νὰ συγκεντρώσῃ δηλ. «τὰ ἀνέκδοτα στοιχεῖα, πού εἶναι διάσπαρτα σὲ διάφορα δικά μας καὶ ξένα ἀρχεῖα καὶ τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὴν ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης καὶ γενικότερα τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν προεπαναστατικὴ καὶ ἐπαναστατικὴ περίοδο, ἰδίως τοῦ 1818-1822». Τοὺς στόχους αὐτοὺς ὁ κ. Β. τοὺς πετυχαίνει, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ περιορίζεται, ὅπως θὰ δοῦμε, στὰ χρονικὰ ὅρια πού θέτει τόσο στὸ παραπάνω ἀπόσπασμα ὅσο, ἂν καὶ λιγότερο σαφῶς, καὶ στὸν τίτλο τῆς ἐργασίας του.

Τὸ βιβλίο εἶναι διαρθρωμένο βασικὰ σὲ δύο μέρη, στὰ ὁποῖα προτάσσεται σύντομη Εἰσαγωγή (σ. 7-9). Στὴν εἰσαγωγή αὐτὴ κατ' ἀρχὴν ὑπογραμμίζεται ἡ σημασία τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821-1822 στὴ Μακεδονία καὶ ἐξαίρεται, ὀρθῶς, ὁ ρόλος, στὴν ἐπανάστασιν αὐτὴ, τῆς ἀφυπνίσσεως τῶν «Ἑλλήνων τοῦ Βορρά», πού ἐπέφερε ἡ πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξιν τῶν κατοίκων καί, κυρίως, ἡ δραστηριότητα τῶν ἀποδίδων Μακεδόνων σὲ διάφορες εὐρωπαϊκὲς χώρες. Ἐπειτα δηλώνεται ὁ σκοπὸς τῆς ἐργασίας καὶ παρουσιάζεται τὸ χρησιμοποιοῦμενο ἀρχεῖακὸ ὕλικό, πού χαρακτηρίζεται, κάπως ἀπόλυτα, ὡς ἄμεσες, τὰ ἑλληνικὰ ἔγγραφα, καὶ ἔμμεσες, τὰ ξένα, πηγές. Ἀκόμῃ δηλώνεται ἡ πρόθεσιν τοῦ συγγρ. νὰ «προβῇ προσεχῶς σὲ μιὰ συστηματικὴ συνθετικὴ ἐξιστορήσιν τῶν γεγονότων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τὴν Ἑπανάστασιν τοῦ 1821». Τέλος, ἀπονέμονται οἱ δίκαιες εὐχαριστίες τῷ συγγρ. πρὸς ὅσους συνετέλεσαν στὴν πραγματοποίησιν καὶ ἄρτια παρουσίασιν τῆς ἐργασίας του.

Τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἐργασίας (σ. 11-28) φέρει τὸν γενικὸ τίτλο «Ἄμεσες πηγές». Ἐδῶ